

The University of Fiji

CENTRE FOR I-TAUKEI STUDIES

Semester 1 Year 2019

FINAL COURSE EXAMINATION PAPER

**ITK201: LANGUAGE IN CULTURAL CONTEXT
CONTEXT**

Important Instructions to Students:

1. Read the questions, instructions carefully and answer the questions.
2. You are allowed an **extra 10 minutes reading time** (during this time, you are not allowed to write with pen) and **180 minutes (3 Hours) to complete this paper**.
3. Silent, non-programmable calculators are allowed, but not supplied.
4. Write all your answers in the answer booklet provided. If you need extra sheets, please ask from the supervisor. Write your name, course code and student identification number in the answer booklet and in the attendance sheet.
5. **This Final Course Examination Paper is worth 100 marks contributes 50% of the total course assessments.** Students must **at least score 40%** in this final exam to pass the course.
6. This paper contains four (3) sections A, B and c . All questions in A and B are compulsory to answer **except** section C which has choices.
7. Write all your answers legibly. The marker has the right to award zero for answers that are not legible.
8. This is a **Closed Book Examination**. The University views plagiarism, cheating and dishonest practice as serious offences and if found, offenders are penalized.

Examination Paper Content (Format):

<u>Section</u>	<u>Question</u>	<u>Content</u>	<u>Marks</u>	<u>Suggested Time</u>
A	1-20	Multiple Choice (Answer all TWENTY questions)	20	36 minutes
B	21-29	Long Answer Questions (Answer all EIGHT questions)	40	72 minutes
C	30 - 35	Essays (Choose Any FOUR out of Six)	40	72 minutes
		TOTAL	100	180 Minutes

WASEWASE A

DIGIDIGI DONU ENA MATANIVOLA (20 na maka)

Wilika na vosa volai toka qo e ra ka sauma na taro 1 kei 2

Sa kerekere me keitou sa bau cakacaka toka mada yani

"Ia, da tama.....wa! Oi, Oi! Oi! (Saumi mai yasana kadua) wa! Oi, Oi! Oi!

"Vakaturaga saka ina vanua i Nasaulevulevu, ena matadra na goneturaga na Tui Nasau.

Vakaturaga saka tale ga ina matanitu ina kena tabacakacaka ni vuli era liutaka saka tiko na goneturaga". (Saumi mai yasana ka dua) wa! Oi, Oi! Oi! U!

1. Na soqo se vanua cava e dau rogo kina na mataqali vosa e volai toka qori e cake
A. soqo vakalotu B. koronivuli C. veiqaraqaravi vakavanua
D. vanua ni veivakamarautaki
2. A cava na vuna e caka kina na tama ni bera na vakacabo? A. tamaki na ulu ni yau vakaitaukei B. na dokai kei na rokovi ni kamunaga C. rokovi kei na dokai ni vulagi dokai D. veikidavaki vakaturaga

Wilika na vosa volai toka qo e ra ka sauma na taro 3 ki na 6

Vakaturaga saka i na vanua o Nakorosago vua na turaga na Tui Nakorosago. - E dua saka na yaqona lailai sa vakaraitaka saka tiko yani e matamuni. A yaqona na isevusevu, ki na vanua ena kena itikotiko vakaturaga. A isevusevu saka tiko mai noqu vanua mai Mali mai vei ira saka na Turaga na Tui Mali. Keitou cabe saka tiko mai ena nomuni delaniyavu vakaturaga ena vuku ni veitalai mai vua na goneturaga na Tui Mali me mai vakasavui saka tiko kina na itukutuku ni nodatou kumuni soli vakatikina me vaka eratou sa lokuca se tuvatu vakataka na kena komiti ni nodatou tikina. Me vaka saka na noda ivarau vakavanua, sa mai cabori saka tiko kina na isevusevu lailai saka qo. Kerea saka tiko na nomuni veiciqomi kei na veivakaitaukeitaki ni butuki saka tiko mai na nomuni delanisoso. Sa mai balavu saka tiko na kena vosa, a yaqona lailai wale, sa vakacaberi saka tiko yani ki na itikotiko vakaturaga ena matadra na turaga na Tui Nakorosago kei na kena imuri a sosoraki..... AaaaaTu! !

(Saumi mai yasana dua) - EEEEEEE!!

3. E vakacabo tiko ivei?
A. vanua o Mali, na Tui Mali B. Vanua o Nakorosago, Tui Nakorosago
C. vanua o Nasaulevulevu, na Tui Nasau D. vanua o Nakorosago, na Tui Mali
4. A cava o vakacabora tiko? A. tabua B. Ibe & masi C. yaqona D. ilavo
5. A cava na kena inaki? A. qaloqalovi B. ivakatale C. bulublu D. sevusevu

6. E cabo tiko mai vei ? A. vanua o Nakorosago, Tui Nakorosago B. vanua o Mali na Tui Mali C. vanua o Nasaulevulevu, na Tui Nasau D. vanua o Nakorosago, na Tui Mali
7. E dua vei ira qo e sega ni rawa ni vakacacana na noda iqoliqoli na kawa iTaukei
A. Dainimati B. benuci ni matasawa C. wai ca ni koula D. tei dogo ena baravi
8. Ni da dua tiko ga na uma-tamata na iTaukei, e sa noda ivakarau dina na veivukei kei na veiraicitaka vata na ka e caka. Na ivakarau ni cakacaka qo na _____
A. veivoli B. solesolevaki C. veisolisoli D. veisamei
9. Ni vakamacalataki na mataqali bula vakaiyau dina eda dau taurivaka na kawa iTaukei, o cei vei iratou qo:
A. veiwasei & veikauwaitaki B. solia qai taura C. kumuna qai vota D. kumuna qai maroroya.
10. E dua vei iratou qo e sega ni wili ena ena vakaloloku ni mate .
A. sogo ni katuba kei na idola ni katuba, B. vakabogi va, vakabogi tini C. vakabogidrau, tuva ulu, D. ivakana , vakataratara
11. O ira na marama era mai moce tiko ena vanua e davo tiko kina na yago ni mate ni se bera ni lai bulu.
A. weka B. kovana C. bikabika D. reguregu
12. E buli na lawa iTaukei me _____
A. maroroi na bula ni tamata B. maroroi na nodra iyau kei na manumanu
C. biuta na tamata cala ki na mataveilewai iTaukei. D. itatarovi ni vakacaca se ivalavala kaukauwa
13. E dua vei iratou qo e sega ni wili ena itotogi vakavanua eliu:
A. ore B. veikaraci C. valeniveivesu D. veivakatalai
14. O cei e toka e ligana na lewa ni vanua
A. turaga ni vanua kei ira na qase ena loma ni yavusa B. turaga ni vanua kei na liuliu ni vanua C. liuliu ni vanua kei na matanivanua D. liuliu ni vanua
15. O cei e dodonu me liutaka na yavusa ki na tiko vinaka, bula galala kei na tiko sautu.
A. sauturaga B. bati C. matanivanua D. turaga
16. E dua e sega ni wili me noda vakabauta makawa vakaViti
A. bula tiko na yaloi koya sa mate
B. yalodra na sa mate ena maroroi keda na bula
C. caka na vakatatabu ni mate me kua ni lesu tale mai na yaloi koya sa mate
D. yaloi koya sa mate e lesu vua na Kalou

17. O cei e sega ni dina baleta na veisusu dina vakaitaukei
 A. E veivolekati na vuvale B. E levu na veitaratara voleka C. Era vakila na gone nira lomani vakalevu D. era saumi na meimei mera mai veisusu
18. E dua vei iratou qo e qito vakavanua vakaViti
 A. veitau cici B. veitau nita C. veitau cicivaki kuila D. veisisivi lade
19. E dua vei iratou qo e sega ni dina baleta na vakana yalo
 A. Era dau laki veikacivi mai o ira era voleka sara vei koya e mate
 B. Sa vodo tiko mai na yalo ni sa bibi na uluna
 C. Ena vinakata ga na yalo me yawaki ira na tamata kei na manumanu
 D. Edau vakarautaki tu yani na kakana e dau taleitaka me mai kania
20. Era itutu kece vakavanua vaka vo ga e dua
 A. matanivanua B. turaganikoro C. sauturaga D. gonedau

WASEWASE B

SAUMI TARO VAKALELEKA (40 na maka)

E walu (8) na taro ena wasewase qo ka mo sauma kece na taro ena yatuvosa leleka

21. Vola mada na nomu vosa vakarautaki ni veikidavaki vua na Minisita ni Veika vakaitaukei ena nona mai dolava na vuli macawa dua ni tabagone ena tikina o Vuda
 (5 na maka)
22. Vola mada na nomu vosa ena nomu dolea na vosa ni veikidavaki a tau ena vuku ni nomu lesilesi vou vakaitalatala kei iratou na nomu vuvale ena tabacakacaka o Bulu mai Ba
 (5 na maka)
23. Na umatamata kece e vuravura sa tu na nodra lawa vakavanua se vakatatabu. Vakamacalataka e (5) lima na tabu vakaViti kei na vakasama vuku e ologi koto kina.
 (5 na maka)
24. A cava na ibalebale ni vosavosa vakaViti qo: "Lavi voleka ga na buka e waqa" A cava e dua na kena vinaka me laivi voleka ga kina na buka?
 (5 na maka)

25. E kilai vei ira na qase e liu ni cakacaka ni vakaluvēniwai se vakatevoro e tiko ni nodra lotu ka cakacaka savasava, e kena ibalbale ni o ira na noda qase era a dau cakava na cakacaka qo ena inaki duidui. **Vola mada e lima na inaki era dau qarava kina o ira**

(5 na maka)

26. E na ulutaga ni vakawati, e solia na Kalou e tolu na yavu me buli cake kina, na bula ni vakawati ka me vuavuai. **Vakamacalataka mada na tolu na yavu oqori**

(5 na maka)

27. Na noda leqa levu duadua na iTaukei oya na noda **veisautaka cala tiko na gauna**. Eda muria tiko na ivalavala i ravusi. Na nodra bogi na vulagi e noda siga, na nodra siga e noda bogi **Vola mada e lima na keda duidui kina ena vakayagataki gauna mai vei ira na noda vasu**

(5 na maka)

28. A cava e rui bibi kina meda dau vakayagataka na noda gauna galala ena ka e vakamarautaka na yaloda, lomada, na vakasama kei na yagoda

(5 na maka)

WASEWASE C

SAUMI TARO VAKABALAVU

(40 na maka)

Sauma ga e va (4) na taro ena wasewase qo

30. NA VEILIUTAKI VAKATURAGA

(10 na maka)

Ni da tara yani na ulutaga baleta na itutu kei na itavi ni veiliutaki vakaturaga, e dau vure mai na leqa ni nodra vakayagataka cala na noda Turaga na nodra itutu ena veidraki ni bula duidui. **Vakaraitaka mada vakadodonu na nomu nanuma ena itukutuku oqo.**

31. VOSA E MATANALEVU

(10 na maka)

O iko na daireketa ni TABANA NI VOSA KEI NA ITOVO VAKAVITI, TABACAKACAKA ITAUKEI ka o vakavalēnivolavola tiko mai Nasese ena MINISITIRI NI VEIKA VAKAITAUKEI. O laki nodra vulagi dokai na turaga ni mataqali ena yavusa kece ena tikina o Vugalei, Tailevu ka mo dolava tale ga kina na nodra vuli macawa dua tiko e Nadave mai Tailevu. E inaki ni vuli qo me kilai vakamatata na itavi kei na itutu vakavanua, baleta ni sa **yavala vakalevu na vanua kei na kena veiwekani, butusevati na sala ka kalawaci na iyalayala**. Era tiko tale ga kina na turaga na Tui Vugalei, eso na ivakalesilesi vakamatanitu ka vakauasivi o ira na turaga ni veimataqali kece ena loma ni tikina

Vola na nomu vosa ena soqo namaki oqo.

32. Digitaka ga e lima ka vakamacala vakaleleka ena nodra itavi kei na itutu vakavanua:

(a) Na Turaga

(f) Na Gonedau

(b) Na Sauturaga	(g) Na Mataisau
(c) Na Bete	(h) Na Batibalavu
(d) Na Matanivanua	(i) Na Vunivalu
(e) Na Batileka	(j) Na Qase e Vale Levu

33. VAKAVAKARAU KI NA BULA VAKAWATI (10 na maka)

Na veidutaitaki ni loloma dina kei na loloma lasulasu(dodomo) ena rawa ni vukea na gonetagane se goneyalewa e nakinaki tiko me vakawati me toboka ka kila na kedrau duidui ni bera ni qai vakatulewataka na nona digidigi. E vukeyi ira tale ga na sa tiko rawa ena vakawati mera kila na itekitekivu ni leqa ena loma ni vakawati kevaka era a vakacalai taumada ena loloma lasulasu. E rawa tale ga ni vukeyi ira mera kila na gaunisala mera vakadodonutaka kina na cala. **Vakatautauvatataki rau mada na mataqali loloma oqori me kilai na veika erau duidui kina? Digitaka e ONO(6) na veika e rawa ni rau veidutaitaki kina.**

33. NA BULA VAKAILAVO VAKAITAUKEI (10 na maka)

E dua na matetaka levu e sa dewavi keda tiko vakawasoma na itaukei ena veigauna sa oti me yacova mai oqo. Na bisinisi kece eda qarava yadua, vakoro se vakaveiwekani era leqa kece ga. **A cava sara mada e leqa tiko vei keda na itaukei? Tasereka mada e 4 na leqa me rawa ni vakavotui na veika eso e vakavuna. Vakamacalataka na duidui e basika kei na kena ivakaraitaki.**

34. VAKAMACALA MADA ENA VEIULUTAGA OQO: (10 na maka)

Digitaka ga e rua ka sauma vakavinaka

- (a) Na noda taukeni gele na iTaukei
- (b) Na mate kei na ivakarau ni kena qaravi vakaiTaukei
- (c) Na lawa vakavanua vakaiTaukei

Sa cava eke na veitarogi